

ОМЕЛЬЧЕНКО АНДРІЙ ФЕДОРОВИЧ
(02. VII. 1926–09. V. 1981)

бандурист, педагог, фольклорист,
дослідник і пропагандист історії та теорії
кобзарського мистецтва,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Усі напрямки багатогранної діяльності А. Ф. Омельченка були поєднані ідеєю піднесення значення бандури – легендарного, улюбленого музичного інструменту українського народу – до рівня сольного інструменту концертного плану.

Родом з Кіровоградщини, Андрій Федорович ще в ранньому дитинстві вперше почув звуки бандури, спів кобзаря, який полонив його. У 30-х рр. він відвідує дитячу капелу бандуристів Палацу культури заводу імені Ф. Дзержинського (м. Дніпродзержинськ), де його першим вчителем стає відомий на той час бандурист Макар Осадчий.

Подальше навчання було перерване війною. З листопада 1943 р. – фронтові дороги, участь у боях на Першому Білоруському фронті, три поранення. Перемогу зустрів у Берліні, був нагороджений орденом Слави III ступеня та багатьма медалями. Після війни А. Ф. Омельченко продовжує військову службу як музикант в ансамблі пісні і танцю під керівництвом С. П. Шейніна, що входив до складу радянських військ у Німеччині. Служба в ансамблі стала своєрідним музичним училищем, де він зробив свої перші кроки як виконавець.

У 1950–1956 рр. – навчання на факультеті народних інструментів Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського (викладачі по класу бандури – видатні фахівці й пропагандисти кобзарства А. М. Бобир та Д. В. Кабачок, по класу вокалу – професори Д. Г. Євтушенко¹ та О. О. Гродзинський²). Після закінчення консерваторії був прийнятий

¹ Біографічна довідка автора в цьому виданні (с. 429).

² Гродзинський Олександр Олександрович (1891–1973) – співак, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (1969). Закінчив Київську консерваторію (1925, класи Е. Гандольфі, В. Цветкова та М. Чистякова), з

до аспірантури виконавського профілю по класу професора М. М. Геліса¹.

А. Омельченко – був одним з яскравих українських виконавців-бандуристів 1950–70-х років, віртуозну гру і ніжний ліричний тенор якого слухали як у багатьох містах Радянського Союзу, так і за його межами. Ще будучи студентом, А. Омельченко розпочав активну концертну діяльність спочатку як артист Ансамблю бандуристів Українського радіо під керуванням А. Бобиря, а після закінчення консерваторії – як соліст Київської державної філармонії. У 1957 році на Фестивалі молоді та студентів у Москві він був удостоєний звання лауреата Всесоюзного конкурсу. У 50–60 роках українські радянські композитори створюють вагомий оригінальний репертуар для бандури. Вперше в українській музиці з'являються сонати, сюїти, концерти, фантазії для бандури. Одним з перших виконавців нових сучасних творів був А. Ф. Омельченко. Водночас репертуар бандуристів інтенсивно поповнювався перекладеннями класичних творів. Над створенням таких транскрипцій завжди багато працював А. Омельченко. Багато з них увійшли до укладених ним репертуарних збірників: «Збірник п'єс для бандури» (1959), «Бандуристам-аматорам» (1966), «Педагогічний репертуар бандуриста» (1967) тощо.

Зі студентських років А. Омельченко став захоплюватися педагогікою: з 1954 р. починає викладати на щойно започаткованому відділі народних інструментів КССМШ імені М. В. Лисенка, з 1960 р. – в КДМУ імені Р. М. Глієра, а з 1956 по 1964 р. працює на кафедрі народних інструментів Київської консерваторії. Викладацьку роботу він продовжував все своє життя, заклавши фундамент професійної освіти багатьох талановитих музикантів, серед яких такі яскраві імена, як Заслужені артисти України, лауреати Міжнародних конкурсів А. Шептицька, К. Новицький, В. Кушпет, тріо банду-

1949 – її викладач (доцент). Серед учнів – М. Полуденний, М. Кондратюк, А. Мокренко та інші.

¹ Дивись сторінку 311 цього видання.

ристок Українського радіо у складі А. Шутько, С. Петрової, А. Мамченко та багато інших.

А. Омельченка, як виконавця і викладача, гостро хвилювали актуальні проблеми сучасного кобзарського мистецтва. Його діяльність припала на період справжнього відродження бандури, коли кобзарське мистецтво стало набувати масового характеру та інтенсивного розвитку завдяки державній підтримці, а виготовлення бандур, як і інших музичних інструментів, стало державною справою. Однією з таких була проблема вдосконалення бандури, створення сучасного універсального інструменту для великої концертної естради. Ця проблема з глибокими історичними посиленнями висвітлюватиметься ним в цілому ряді публікацій. Протягом багатьох десятиліть велась робота в цьому напрямі. І лише в 60-х рр. ХХ ст. майстру Чернігівської фабрики музичних інструментів І. М. Скляру вдалось створити перший експериментальний зразок об'єданого інструмента, який був завершенням багаторічних пошуків багатьох талановитих майстрів. Музиканти оцінили цей інструмент як такий, що може зробити справжню революцію у творчому житті бандуристів.

А. Ф. Омельченка з майстром І. Скляром зв'язувала багатолітня творча дружба. На бандурі нового зразка І. Скляра Андрій Федорович продовжував свою концертну діяльність в 60–70 роках, не перестаючи захоплюватися нею.

А. Ф. Омельченко – автор фундаментального дисертаційного дослідження «Розвиток кобзарського мистецтва на Україні», пов'язаного з історією формування, розвитку і вдосконалення бандури та прийомів гри на ній за радянських часів (захист кандидатської дисертації відбувся у 1968 р.). У своїй роботі автор дослідив історію життя і творчості відомих українських кобзарів, тенденції розвитку й збагачення їх репертуару від усної народної традиції в давнину – до літературних першоджерел у ХХ ст., проаналізував еволюцію конструкції інструменту, ті технічні вдосконалення, які самотужки вносили музиканти в його будову, становлення виконавських прийомів та манер на сучасному етапі.

Надалі, працюючи з жовтня 1971 р. молодшим, а з 1974 р. – старшим науковим співробітником відділу фольклористики ІМФЕ імені М. Т. Рильського АН УРСР, А. Ф. Омельченко напрацював близько 90 наукових публікацій на теми народного інструментарію, його вдосконалення та розвитку виконавства на ньому. З 1971 по 1978 рр. він брав участь у цілому ряді фольклорних експедицій по Україні та Білорусі. Записувалися народні пісні різних жанрів, у тому числі на слова Л. Українки (експедиції 1971–1973 рр.), народна інструментальна музика. У результаті експедицій опублікований великий збірник «Пісні літературного походження» (1978), в якому упорядкування текстів здійснив В. Г. Бойко, мелодій – А. Ф. Омельченко.

Новий удосконалений вид інструменту, на який відразу зріс попит серед професійних і самодіяльних музикантів, вимагав зміни застарілих поглядів і методів викладання мистецтва гри на бандурі у дитячих музичних школах, училищах і консерваторіях. «Крім технічної бази, – писав автор, – необхідно значно розширити і творчий діапазон бандуриста за рахунок введення в навчальний процес обов'язкового вивчення гри різних шкіл – київської і харківської, а в зв'язку з цим і інструмента нової конструкції». Втіленню цієї ідеї він присвятив ще одну велику працю – «Школу гри на бандурі для 1-го та 2-го класів дитячих музичних шкіл» (1974–1976 рр.), в основу якої покладено матеріал, зібраний автором протягом багаторічної педагогічної та виконавської діяльності. У ній використано також досвід кращих педагогів-бандуристів київських та периферійних музичних шкіл. Цій роботі передував великий дослідницький етап зо вивчення всіх шкіл гри на бандурі, які існували раніше. У 1967 р. під загальною редакцією А. Ф. Омельченка була видана «Початкова школа гри на бандурі», створена в 1939–40 рр. талановитим бандуристом і педагогом Миколою Опришком, який загинув у 1941 р. на фронті.

У «Школі» А. Омельченка вміщено велику кількість вправ, етюдів та п'єс різних композиторів, поданих у транскрипції автора. «Школа» витримала багатолітнє випробовування у практиці широкого загалу викладачів ДМШ, які од-

Зі спадщини Майстрів

носпайно визнали її як прекрасний, незамінний у роботі з початківцями підручник. Нові перевидання «Школи» здійснив С. Баштан у 1984 та 1989 рр.

У співавторстві з відомим дослідником українських народних дум доктором філологічних наук Б. П. Кирданом (Москва) у 1980 р. Андрій Федорович видав цікаве, ґрунтовне дослідження «Народні співці-музиканти на Україні», яке було опубліковане видавництвом «Музична Україна» і отримало позитивну оцінку наукової й культурної громадськості.

З 1978 року Андрій Федорович викладав у Київському державному інституті культури імені О. Є. Корнійчука, був заступником декана оркестрового факультету, членом Правління Музичного товариства УРСР, головою художньої ради кобзарів-бандуристів.

Друзі, колеги, учні пам'ятають Андрія Федоровича енергійним, ініціативним, великим оптимістом і життєлюбом. Він був сповнений нових творчих планів, готував молоду наукову зміну, обдумував тему докторської дисертації. Але цим планам не судилося здійснитися: 9 травня 1981 року передчасна смерть обірвала його життя. Та залишаються спогади, пам'ять, творчі надбання, які продовжуються та примножуються наступними поколіннями. Безсумнівно, у тому, що зараз в Україні існує сильна школа виконавства на бандурі, яка готує блискучих музикантів, відомих як в країні, так і за її межами; що для бандури пишуть складні оригінальні твори сучасні композитори; ведеться інтенсивна науково-дослідницька робота в галузі історії та теорії виконавства на бандурі, є вагомий внесок і Андрія Федоровича Омельченка.

Тетяна Омельченко